

Rapport från rullstols- och barnvagnsanpassad naturguidning vid Barnsjön den 9 oktober 2018

Martina Kiibus

Det här var första gången vi erbjöd en rullstolsanpassad guidning vid Barnsjön. De andra områdena (Slottsparken och Kolardammarna) är lite öppnare, så jag kände att det vore roligt att kunna ha en guidning som går mer in i skogen och nära sjön också.

Det var en ganska mulen höstdag. 26 personer deltog inklusive Sofia Arnsten från Studieförbundet som kommunen har ett samarbete med när det gäller tillgänglig natur. Två personer satt i elrullstol / permobil. Den ena kom från Hjärnkraft, den andra hade ställt en fråga i en tråd på Tyresös Facebooksida angående tillgänglig natur i Tyresö. Så då svarade jag och tipsade om denna guidning. Hon var jätteglad och otroligt tacksam för denna chans att kunna komma ut i skogen igen. Hon hade också med sig sin dotter och två barnbarn. Totalt var det fem barn i vagn med på guidningen. Flera av deltagarna kom med just för att det var en rullstolsanpassad guidning även om de inte satt i rullstol själva. Men det innebär ju att den var väldigt lättvandrare.

Deltagarna hade fått info via program från tidigare guidningar, Hjärnkraft, vänner, Öppna förskolan i Tyresö, Tyresös Facebooksida, biblioteket, Mitt i Tyresö och kommunens hemsida. Guidningen genomfördes i samarbete med Naturskyddsföreningen i Stockholms län så fyra personer hade fått info den vägen.

Vi började vid hpl Marsvägen och entrén från Bamsjöslingen i Trollbäcken, där jag introducerade guidningen och berättade om reservatsplanerna. Ett bestånd jättebalsamin stod i blom. Lät deltagarna klämma på fröskidorna, alltid lika kul när de exploderar och fröna sprätter iväg. Detta förde oss in på olika fröspridningsstrategier, men också att det är kul att uppleva naturen tillsammans med barnen. På barnens villkor och med alla sinnen.

Några vitplister stod också i blom inbäddade i en massa brännässlor. Otroligt pedagogiskt för då kunde jag visa skillnaden mellan dessa blommor. Och att vitplister visserligen liknar brännässla men saknar brännhår. Flera av deltagarna sade sedan att de alltid trott att vitplister var brännässlor. På engelska heter de dead nettle, just för att de är som nässlor men utan brännhår.

Fortsatte till en grovstammig asp och visade hur man kan känna igen aspar och pratade om asparnas betydelse för många andra arter. Cirka 600 olika arter lever i och på aspar. Invid aspen växte några hasselbuskar, dessa våra rester från värmetiden (ca 6-7000 år sen) då skogarna i södra Sverige var mycket glesare lövskogar med betande jättehjortar och visenter. Pratade också om nötterna som inte ingår i allemansrätten eftersom de var en viktig exportråvara förr och betydde mycket ekonomiskt för markägaren.

Längs gångvägen växte det även en hel del blekbalsamin, vars fröskidor också går att klämma på så att fröna sprätter iväg. Vi jämförde naturen på båda sidor om gångvägen. På ena sidan är det mäktiga branter där det är kargt och magert och framför allt tallar växer på topparna. Medan det på andra sidan är en frodigare fuktigare miljö med mycket olika lövträd och buskar. Kom så in på att många lövträd behöver mer fuktighet och att de stora löven är stora transpirationsytor där de förlorar mycket vätska. Till skillnad från barren som dessutom är täckta med ett vaxskikt för att förhindra uttorkning. Därför faller lövträden sina löv inför vintern, eftersom de inte kan ta upp lika mycket vatten via rötterna när marken fryser. Tallen har djupgående rötter och kan därför växa magert och kargt på berghällarna.

Hösten är ju mossornas tid så vi tittade på några av alla landets 1000 olika mossarter, nämligen björnmossa, husmossa och cypressfläta. Berättade om husmossan, att den användes till att täta mellan timmerstockar och att den har kvävefixerande bakterier som tillför näring till marken och på så sätt bidrar till att skogen växer bättre.

Nere i fuktmarken växte det också en hel del fräken. Som är som hälsningar från jordens geologiska medeltid (ca 65-250 miljoner år sedan). Då var fräkenväxterna och ormbunkarna trädhöga och betades av dinosaurier. Flera deltagare sade efteråt att de tyckte om att jag målade upp sådana bilder av hur det såg ut förr. Fräken lagrar in kisel i sina stjälkar, vilket man utnyttjade förr och använde fräken för att putsa koppar, tenn och silver.

Ett par grova tallar kantade gångvägen. Pratade om barren och innerbarkens höga c-vitaminhalt och hur man förr utvann trätjära ur den terpenrika kådan. Ett exempel på non-timber forestry, dvs att man kan skörda tallarna utan att hugga ner dem. Trätjären var liksom hasselnötterna en viktig exportprodukt, bl a till sjönationer som Holland och England.

Så kom vi fram till Barnsjön, denna fina näringsfattiga skogssjö. Sjön låg nästan spegelblank och lövträdens höstfärger speglades så fint i sjön. Det är märkligt stilla här med tanke på hur nära bebyggelsen det ändå är. Pratade om varför Barnsjön är näringsfattig och varför så många andra sjöar i Tyresö och Stockholmstrakten är näringsrika och övergödda och att en sjös vattenkvalitet framför allt beror av det område som avvattnas ner mot sjön och vad vi gör på den marken. Pratade också om växt- och djurlivet i sjön, alla paddyngel som syns där på våren och att sjön är en fin snoklokal. Eftersom det var många småbarnsföräldrar med kom vi in på vad som gäller kring håvning av groddjur.

Häriifrån följde vi den lilla spången till höger (söderut). Talade om att det kanske var en liten utmaning för permobilerna men att vi ändå ville testa för att få en chans att komma in i skogen och njuta av närheten till sjön. Så vi följde spången ett stycke till en liten "avfart" där man kommer in i en härlig blockig miljö med mycket skogskänsla. På ett av blocken växte det björnmossa, cypressfläta och kvastmossa. Här fanns det också en del lingonblad som liksom barren har ett vaxskikt som hindrar bladen från att torka ut under vintern.

På marken var det fullt av ekorrhagda grankottar. Pratade om att i våra skogar är det inte alltid så lätt att få syn på djuren, istället får vi leta spår i form av spillning, fotavtryck eller ätspår. Visade en bild från Spårboken på hur man kan se vem som har ätit just grankottar. Lite längre in i en sänka växte vitmossa som jag hämtade upp. Den har ju använts som blöjor förr pga dess förmåga att suga upp vatten. Men den är också blodstoppande och antiseptisk.

Så vände vi och gick tillbaka längs spången. Stannade vid en brant med lavar och berättade att lavar är en symbios mellan en alg och en eller flera svampar. Här fanns skorplavar, som är de första som koloniserar ett berg när det kommer upp ur havet. Strindberg kallade lavarna för växtrikets förtrupper som banar väg för högre växtlighet. Några andra lavar vi pratade om var pigglav och bägarlav. Ett par av bägarlavarna var de fina röda cochenillbägarlavarna, en av de få lavar som Linné tyckte var värd att bry sig om.

Nedanföör branten växte det odon, som i äldre litteratur beskrivs som giftig men man har inte hittat några giftiga ämnen i den. Däremot kan det ha varit svampangrepp som orsakade yrsel och illamående vid intag av odon. Namnet kommer av det fornnordiska odher som betyder vild och galen.

Vi följde spången tillbaka och gick upp på en bredare spång norr om sjön. Vid dess slut står en fin torraka med hål av skalbaggar och större hackspett som förde oss in på hur viktigt det är med döda och gamla träd i skogen och att skogsbruket står för största andelen hotade arter i Sverige.

Några till blommor blommade fortfarande, nämligen vit- och rödklöver och baldersbrå. Namnet baldersbrå kommer av att i Eddan beskrivs guden Balers ögonbryn (brå) som väldigt vita. Det är alltså blommans vita strålblommor som ska likna Balders ögonbryn. Pratade om att klöverväxterna liksom husmossan har kvävefixerande bakterier vilket man utnyttjade i vallodling för att få tillbaka näring till markerna. Något som Strindbergs Carlsson försökte införa på Hemsö i Hemsöborna.

Vi doftade på lite pors som stod vid ett kärr och så var det dags för fikapaus vid den nyanlagda grillplatsen. Efter fikat pratade jag om sprickdalslandskapet, Barnsjön ligger ju som i en spricka. Och läste en strof ur Nils Holgerssons resa som beskriver detta omväxlande småbrutna landskap så väl.

Vi vände tillbaka och stannade vid ett par grovstammiga granar. Längs den ena rann det kåda, som glimrande guld. Grankådan har också terpentiner i sig som är sårläkande och harts som är vidhäftande. Så det blev som salva och plåster i ett. Pratade också om att granen liksom många andra träd och växter samarbetar med svampar och har ett underjordiskt näringsutbyte som kallas mykorrhizza.

Gick tillbaka längs gångvägen och stannade vid den häftiga branten. Visade att vi nu gick i en sprickdal och pratade om vårt nästan två miljarder år gamla urberg.

Fortsatte till en asp och pratade om varför träden får höstfärger. Här avrundade jag guidningen med att läsa Tage Danielssons ”Här står nu en höstdag”.

Deltagarna var som vanligt väldigt nöjda och tyckte det var jättetrevligt och bra, att det var lärorikt och att guidningen öppnade ögonen för allt som finns att upptäcka och lära om och av naturen. De uppskattade också ”poesin”, dvs att jag hade läst små strofer och refererat till Strindberg.

Den här guidningen var två timmar lång och därmed lite kortare än mina andra turer, vilket nog kan vara bra för en del av deltagarna, som kan bli trötta om det är för långt.

När det gäller tillgängligheten så gick det bra. Den ena permobilerna var väldigt bred men det gick att vända den när vi svängde av från spången med lite hjälp. Kvinnan som satt i den tyckte att det hade varit bra men att hon inte skulle ta sig fram där på egen hand. Nu hade hon ögon och händer som var beredda att rycka in om hon kom för nära kanten. En sak som gjorde mig så glad var när vi under pausen pratade med resurspersonen till deltagaren från Hjärnkraft. Hon undrade lite över turen i november längs Gudöån där det är en ganska brant backe och om hon skulle orka skjuta på elrullstolen i den backen. Då sade flera av deltagarna att vi är ju flera som kan hjälpas åt i så fall. Och det är verkligen så det oftast blir på våra guidningar, att deltagarna hjälps åt och att det blir en väldigt tillåtande och trevlig stämning.

Sofia och jag pratade lite efteråt också om tillgängligheten och det som skulle behövas är ett avåkningsskydd på den smalare spången väster och söder om sjön. Det finns ett sådant skydd på spången som leder till grillplatsen. Den smala spången är äldre och eftersom permobilerna är rätt tunga så skulle den egentligen behöva bytas ut mot nyare bräder så att man inte riskerar att gå igenom någon plank. Den spången är också lite sned vilket kan kännas obehagligt när det inte finns något avåkningsskydd.

Med det sagt, så tycker jag att turen fungerade jättebra och att det kändes fint att kunna erbjuda en skogsvandring till den här målgruppen. Det var en bra tid på året med skogsvandring. Möjligen skulle man också kunna ha en guidning till Barnsjön i maj när man kan se paddynglen.